

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԱԿՆԱՐԿ

Հայաստանի բաղդն Սամսոնյան եւ Խոսա-
կոյ խորհրդարաններու առջեւ. — Հայ բա-
նախոսն ի Պելձիա

Բացուեցաւ վերջապէս մեր խորհրդա-
բանն ալ. մերը ըսենք որչափ որ կարելի
է, ծուռ աչքով մը վրան նայելով մա-
նաւանդ այս վերջինին վրայ. քան երես-
փոխաններու թիւը սեղմ շրջանակի մը
մէջ կը սահմանափակուի: Մեծ մասամբ,
— ինչպէս եղած է միշտ, — պատրիար-
քարանի կամ որ նոյնն է մեր գլուխներու
անհամաձայնութեանց պատճառաւ. հիմայ
կուլանք. երանի՜ թէ վերջին լացն ըլլար,
— լացող տղուն կաթ կու տան, կ'ըսէ մեր
առածը. — քաղաքականութեան մէջ ալ...

Երկու տարի վերջ այդ բացումը շատ
հանդիսաւոր կ'ըլլայ. այս երկրին խոր-
հրդարաններն գէթ աս կողմը աղէկ ու-
նենան. և նկարիչ մը դժուարութիւն պիտի
չի քաշէ բնաւ եթէ քսաներորդ դարու
տարազներն ուզէ ներկայացնել. իմաս-
տուն և անգրագէտ տիպարներն ալ միա-
սին:

Պաշտօնական մարմին մը ֆրաքով նա-
խարարներ պաշտօնեաներ համաձեւով և
շքանշաններով, կանաչ և ճերմակ փաթ-
թոցաւորներ գոյնզգոյն վերարկուններով, —
ո՞վ գիտէ քանի՜ անուններն գրել չգիտցող-
ներ ալ:

Փահաճաւոր, իտալ և թուրք պատե-
րագմի, — թերեւ շատ խոհեմութեամբ, —
ակնարկէ մը վերջ, կ'անցնի Պալքանեան
աղէտներուն: Յաղթուող զինուորն ալ իր
քաջութեան և գովեստի մասը կ'ունենայ
միշտ, և Չաթալճայի բանակը իր արի
դիմադրութեան իբր վարձ դարձեալ կը
տիրէ Ալլերիանուպոլսոյ: Աստիք տխուր
բաժինը այդ գահաճառին, ուր կ'աւետուի
ճանկաստանի վերանորոգութեան համար
Տէրութեանց հետ համաձայնութիւն մը նոր
փոխառութեան և Հայաստանի բարենորո-
շութեան:

Միխիթարական է որ գէթ անգամ մը

մեր տէրերն ալ մեզի պէս գործած եղան,
և ասկէ վերջ զմեզ մատի փաթթոց պի-
տի չի կարենան ընել խելացի մտածու-
թիւնը ուշ յիշելու...

— Ինչո՞ւ թարապուկուզն ու Պալքան-
ները կորսնցնելէն առաջ Հայաստանի բա-
րենորոգութեան ձեռք չի գարկին...

*
*

Խոսալիոյ խորհրդարանը ճիշդ ասոր հա-
կառակ ամառնային արձակուրթները կը
սկսի հիմայ: Եւ երեսփոխաններէն Ռո-
պէտթոյ կալիւն անոր ամենէն կրակոտ և
ամենէն ճշայտէր անդամներէն մին դեռ
ոտքը սյոյ սրահէն դուրս չի դրած, երկար
ճառով մը Հայերն և անոնց սիրտը՝ վե-
նետոյ կղզեակը, 500 խորհրդարանա-
կաններու դիմաց հնչեցնելէ վերջ հետեւալ
պաշտօնական խոստովանութիւնն ընել կու
տայ Արտաքին Գործոց քարտուղարին.

— «Սամսոնեան կառավարութեան և
Տէրութեանց միջև յաջող համաձայնու-
թիւն մը գոյացաւ, Արեւելեան Անատոլի
զաւառաց վարչութեան համար, ուր կը
բնակին հայերը, Գլխաւոր գիծերը հե-
տեւաներն են:

Հայկական եօթը զաւառները երկու մա-
սերու կը բաժնուին, որոնք պիտի կա-
ռավարուին երոպացի վերահսկողներէ (in-
specteur). Տէրութիւններէ նշանակուած և
վերահաստատուած Սամ. կառավարու-
թեանէ: Իրենց իշխանութիւնը տասնամեայ
է. կանխապէս հրաժարման պարագային,
մի և նոյն պայմաններով պիտի կատա-
րուին յաջորդ անուանութիւններ:

Ամեն օրէնք և հրամանագիր կայն, տեղ-
ւոյն լեզուով պիտի հրատարակուին. դա-
տարաններու մէջ ամենը իրենց լեզուով
կրնան խօսիլ, տաճկերէն վճիռներն ալ
տեղւոյն լեզուով թարգմանութիւնը պիտի
ունենան:

Խաղաղութեան ատեն զինուորութիւնը
տեղական է:

Համիտիէի հեծելազօրքը, ջնջուած և
փոխուած է պահեստի հեծելազօրքի, ան-
գէն խաղաղութեան ատեն:

Ամեն ազգ կրթութեան պաշտօնաւարանէն, վճարած տուրքերուն համեմատ պիտի ունենայ իր նպաստի մասը: Դարձեալ, կրօնական տարրեր հասարակութիւնը կրնան նպաստել իրենց դպրոցներուն:

Աշխարհամար մը պիտի որոշէ զանազան ցեղերու համեմատութիւն մը և ըստ այնմ ժողովներու պիտի մասնակցին նոյն իսկ փոքրագոյն մասն ալ կազմեն: Հաւասարապէս թուրքերն և քրիստոնեայք իրաւունք ունին վարչական խորհրդոց պահակազօրքին և պահանորդաց մասնակցելու:

Իբր փոխանցման շրջան, մինչև ցնոր աշխարհամար, Վանի և Պիթլիսի և Էրզրումի նահանգաց համար ժողովոց մասնակցութեան հաւասար իրաւունքը ընդունուած է. մինչդեռ միւսներուն մէջ զանազան հասարակութիւններէ ցուցուած ցուցակի համեմատ է:

Վերջապէս Տէրութիւնը արդէն Օսմ. կառավարութեան ներկայացուցած են Հինգ թեկնածուներու անուններ, երկու. Պէլժ, երկու Հոլանտացի և մէկ Նորվեգիացի և Օսմ. Տէրութիւնը իր հաւանութիւնը տուաւ Ուէսթէրն հոլանտացոյն և Հոֆֆ Նորվեգիացոյն:

Ուրեմի նոր վարչութիւնը օրերու խընդիր է:

Խտալիոյ կատարած մասը եղա՛ւ հայ ժողովրդեան օգտակար բարենորոգումներ հաստատել տալը, առանց Բրաժրազոյն Դուռը զբոսելու և իրաւունքները ոտնակոխ ընելու, և այս կրկնակի վախճանին հասանք համաձայնութեամբ արդ բացատրած կէտերովս:

Meglio tardi che mai «լաւ է առաջին քան բնաւ» կ'ըսեն նոյն իտալացիներն. մեզի պէս իրենք ալ գերի էին դեռ 60 տարի չկայ. այսօր մեծ տէրութիւններն են. և հոլանտացի և նորվեգիացի կառարարիչներ թերեւ աւելի անկողմնակալութեամբ գործեն քան պէլժիացի կամ գուիցերացի մը ուր հայը աւելի ճանչցուած է փոյթ չէ առաւելութիւններով եթէ ունինք կամ թերութիւններով:

Սակայն այս ստոյգ է որ իմացական և քաղաքական աշխարհի մէջ աւելի հասակրութեամբ է որ կը յիշուինք:

*
* *

Ճիշտ այսպէս անպարծութիւնը սնուցանող զգացումներով լի յօդուած մը կը հրատարակէր մայիս 21ին Անվէրսի Mè-tropole օրագիրը Հ. Սահակ Վ. Տէր Մովսէսեան Մխիթ. վարդապետի մէկ ճառախօսութեան առթիւ:

Համալսարանական ուսանողներու և ուսուցիչներու զբաւիչ և հետաքրքրական ճառ մը դիւրին չէ, — ուր տգէտն ու գիտունը հաւասարապէս գիտցող և ըննադատ կը հանդիսանան: Սակայն Հայրենիքի վրայ խօսիլ և Մխիթարեանի մը, բնական է. երկար և ստէպ ծափեր խլելը ապահով:

«Ներկայիս, կ'ըսէ Մէրրոքոյ, երբ ամենուս հայացքը Արեւելք դարձած է, հետաքրքրական է գիտնալ որ Հայաստան հակառակ այնչափ յեղափոխութեանց, գիտցած է պահել իր լեզուն, կրօնը, ծէսը և մատենագրութիւնը ու միայն իր գործունէութիւնն է զինքը բարբարոսութենէ փրկողը:

Փոքր Ասորի լեռնադաշտային այս վսեմ երկիրը բանաստեղծները երգած են իբր Արեւելքի Զուիցերին և արուեստի սիրահարները հետաւոր Խտալիա մը, Հոն ուր դրախտն էր, տաճիկները դժոխք դարձուցած են:

Անկախութեան կոիւններու շարք մ'է իր պատմութիւնը, Բաբելոնացիք, Մարք, Պարսիկք, Յոյնք, Արաբացիք իրար կը յաջորդեն անոր թատերաբեմին վրայ: Ազատութեան կարճ ժամանակ մը Տիգրան միայն կը շնորհէ, և Լուկուլլոսի փախուստեան Պոմպէոսի յաղթանակները կը յաջորդեն: — Միշտ մի և նոյն, ներքին երկպառակոյտեանց պատճառաւ: —

Կոստանդինուսի հրովարտակէն 15 տարի առաջ 298ին, կ'ընդունին քրիստոնէութիւնը, պահելով Եկեղեցւոյ մարտիրոսներ ընծայելու փառքը, առանց կարենալ

հրաժարելու հեթանոսական ձկնորսներէ, Միջին դարու մէջ բոլոր աշխարհի կրօնական ցոյցերու՝ կը մասնակցի, և խաչի յաղթանակին համար մեծող իշխաններու իր ազնուական արիւնը ինքն ալ կը խառնէ, ցուցնելով բովանդակ Յերոպայի հաւատքին իւր համոզումը և վեհ զգացումները։ Պաշար զենք և ձի և յառաջամարտիկ գունդեր չեն խնայուիր այս վեհանձն բանակներու։

Հայը կը վերադասն գերութիւնը քրիստոնէութեամբ, քան անկախութիւնը ուրացմամբ։

Կը վերջացնէ ճառը, իր հեռուոր սիրելի կղզեկին համառօտ ակնարկով տարուկ ողջոյնով մը։

Մենք ալ իր բազմաթիւ ունկնդիրներուն եռանդուն և ստեպ ծափահարութեանց կը միացնենք մերիններն՝ անոր, որ գիտէ Հայրենիքի և իր Ուխտի անուան փառաւոր հանդիսացնել միշտ, և կը մաղթենք Մէլլորայի խօսքերով որ կարենայ «իւր հետ բոլոր ունկնդրներու սրտերը շահիլ Հայրենիքի դատին համար»։

Հ. Վ. Ի.

ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ

ՎԵՆԵՏԻԵԱՆ

ժ.Ա. ՅՈՒՅԱՆ Զ.Ա.Ե.ՍԻՆ ՄԷՋ

Քսան տարիներէ ի վեր կը յաջորդեն իրարու, երկամայ շրջանաւ մը՝ պարբերաբար, միշտ աւելի պերճ, միշտ աւելի կատարեալ, գեղարուեստական հանդիսադրութիւնք այս վենետիկ մէջ որ արդէն ինքնին թանգարան մ'է գեղարուեստից, հմայք մարդկային արուեստի ճարտարութեան, որուն մրցակից և փառակից կը հանդիսանան գարննային գեղեցիկ օրերու մէջ երկիրն՝ իր ամենաջինջ կապոյտով և ծովն՝ իր հայելոյն բիւրեղային թափանցկութեամբը։

Խօսիլ՝ համառօտ տողերով Կեղարուեստից Յուցահանդէսի մը վրայ, արուեստա-

գիտական համաշխարհի մրցում մ'ուզել ներկայացնել առանց գիծերու, առանց գոյներու, անշուշտ մեր նպատակէն դուրս է. անոնք որ առիթ ունին անձամբ այցելելու պիտի վայելեն կիրթ ճաշակի յատուկ ամենաշքեղ հրապոյրներ, իսկ ուրիշներ՝ հեռաւորութեան անողոր հարկով մը զրկուած, ապագայի յոյսերով որութիւն ու սփոփուին։

Մենք կ'ուզենք հոս միայն համառօտ կերպով կոչ մ'ուղղել մեր գեղեցկասէր արուեստագէտներու, որ դարձնեն իրենց հոգոյ և որմնայ աշքերը դէպ ի նրաւ գոյն գեղեցկութիւն, դէպ ի սրբագոյն կատարելութիւն՝ քան առօրեայ թանձր նիւթը, քան լպիւր մերկութիւններ, քան ստորին գաղափարներ։ Վերջին երկու տարիներու ընթացքը, գեղարուեստի աւելաները՝ ողողեց մեր հրապարակները, մեր հայ ընտանեկան տունները, այն նուիրակն սրբավայրը, ուր ազգի մը յոյսը կը բողբոջէ, ամենէն աւելի պիղծ, գայառտ զրութեամբք, պատկերներով, հրատարակութեամբք, խորշում ու զգուանք ազդելու չափ։

Կ'ուզենք ցուցնել որ գեղարուեստի ճշմարիտ ըմբռնումն շատ վեր է գոհնիկ այտայայտութիւններէ. կը կայանայ գաղափարի մը մէջ՝ որ վեհ է իւր խորութեամբ, իւր ստեղծագործ զանազանութեամբ՝ զմայլելի, և դիւթող՝ իր շնորհքով և օծութեամբ։

Միտասաներորդ անգամն է որ այս գեղարուեստից տաճարը կը բանայ իւր դռները՝ յապարէզ կոչելով համաշխարհի արուեստագէտ խանդավառ ախոյեաններու կը կոչէ գեղեցկասէր ամբոխը դիտելու՝ քննելու գաղափարի նոր յաղթանակները, ընտիր ճաշակի նուր ստեղծագործութիւնները, Հոս ալ կան արուեստագէտք՝ որոնք իրենց տաղանդին կորովը քանացած են փորձել իրապաշտ անդամատութեան մը կատարելութեան կրակի փորձով, սակայն իրենց արձանները, իրենց նկարները, ամենն ալ քողարկուած են պարկեշտութեան շառագունմամբ, և դիմագծային արտայայ-